

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Крючкова Валентина Володимирівна

ORCID ID: 0009-0009-2890-4566

викладач вищої кваліфікаційної категорії

Київський авіаційний фаховий коледж, м. Київ, Україна

Людський капітал відіграє ключову роль у визначенні економічного розвитку держави через свій вплив на продуктивність праці, інновації, соціальну стабільність та гнучкість економіки. Інвестиції в розвиток людського капіталу є важливим чинником для досягнення стійкого та збалансованого економічного зростання.

Почнемо з розуміння суті поняття «людський капітал». В економічній термінології означений термін визначається як *сукупність знань, навичок, умінь, досвіду та інтелектуального потенціалу, що є результатом освіти, навчання, тренування та культурного впливу на населення держави*.

Людський капітал впливає на продуктивність праці. Високий рівень освіти та кваліфікації працівників сприяє підвищенню продуктивності праці в економіці. Люди з вищою освітою або спеціалізованими навичками здатні досягати кращих результатів у виробництві та послугах, що сприяє зростанню економічного потенціалу держави.

Високий рівень людського капіталу сприяє інноваційному розвитку та впровадженню нових технологій. Країни з високим рівнем освіти мають більшу можливість створювати, адаптувати та впроваджувати передові технології, що забезпечує конкурентні переваги на міжнародному ринку та сприяє економічному зростанню. Людський капітал також впливає на стабільність і розвиток соціальної сфери. Високий рівень освіти та здоров'я населення сприяє покращенню якості життя, зменшенню бідності, підвищенню рівня здоров'я та продовольчої безпеки, що є важливими компонентами економічного розвитку держави [2].

Високий рівень людського капіталу сприяє гнучкості та адаптивності економіки до змінних умов. Країни з добре розвиненою освітньою системою та кваліфікованою робочою силою можуть швидко реагувати на зміни в економічному середовищі, забезпечуючи стійкість і розвиток економіки.

На економічний розвиток держави впливають соціальні й культурні чинники (соціальні, культурні, підприємництво та інновації). Розглянемо їх детальніше.

1. Соціальні чинники:

- демографічна структура населення: склад та розміщення населення впливають на ринок праці, попит на товари та послуги, а також на систему соціального захисту. Наприклад, старіюче населення може призвести до зростання витрат на пенсії та медичну допомогу;

- соціальна мобільність: рівень соціальної мобільності визначає можливості людини покращити своє соціальне становище. Висока соціальна мобільність сприяє стимулюванню талантів та підвищенню мотивації працювати ефективніше;

- соціальні норми та цінності: культурні та соціальні цінності впливають на споживчі вподобання, ставлення до ризику та інвестицій, а також на рівень довіри в суспільстві. Наприклад, культурна традиція підтримки сім'ї може впливати на рівень робочої активності жінок та їхню участь у ринку праці.

2. Культурні чинники:

- система освіти та науки: розвинена система освіти та науки сприяє розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, стимулює наукові дослідження та інновації, що в свою чергу забезпечує економічний розвиток;
- мистецтво та культурна спадщина: культурні індустрії відіграють значну роль у розвитку економіки, створюючи робочі місця, привертаючи туристів та споживачів, а також підтримуючи культурний обмін та розвиток творчих індустрій;
- міжкультурний обмін: взаємодія та обмін між різними культурами може стимулювати інновації, сприяти взаємному розумінню та співпраці, що має позитивний вплив на економічний розвиток.

3. Підприємництво та інновації:

- підприємницька культура: культура підприємництва та підтримка підприємницької ініціативи в суспільстві може сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювати інновації та зміцнювати конкурентоспроможність економіки;
- технологічна культура: культура використання технологій та інновацій може визначати швидкість та напрямок технологічного розвитку країни, її здатність адаптуватися до нових умов та забезпечувати конкурентоспроможність на міжнародному ринку [3].

Сучасна воєнна реальність України з точки зору її економічного становища важка й нестабільна. Центр економічної стратегії надає статистичні дані щодо стану економіки. Так, нові вакансії на ринку протягом останніх двох місяців залишаються на рівні приблизно 80% від середнього показника 2021 року. Водночас кількість осіб, які активно шукають роботу, залишається на стабільно низькому рівні, що нижче, ніж відповідні показники за 2023 та 2022 роки. З моменту початку повномасштабного вторгнення Державна служба статистики не оприлюднює дані про безробіття. Аналітична агенція Info Sapiens проводить власні оцінки рівня безробіття. Згідно з їхніми даними, у березні 2024 року безробіття в Україні становило 13,7%. За цими оцінками, безробіття зменшилося до найнижчого рівня із часу початку повномасштабного вторгнення. Проксі-показник рівня бідності – частка опитаних осіб, які змушені економити на їжі – у березні 2024 року склав 23,2%.

У березні індекс очікувань ділової активності Національного банку значно зріс до 52 порівняно з 47,5 у лютому і вперше за півроку перевищив «нейтральний» рівень у 50 пунктів. Позитивні очікування переважають серед підприємств у всіх опитаних секторах. Настрої покращилися завдяки збільшенню морських та залізничних перевезень, стабільності на валютному ринку, низькому рівню інфляції та сезонному збільшенню ділової активності. Водночас згідно з повідомленням Національного банку стримуючими чинниками залишаються посилення обстрілів критично важливих об'єктів, ризик недостатності міжнародного фінансування та блокада західного кордону. Зміна бізнес-очікувань є важливим суб'єктивним показником економічного стану, який свідчить про поступове відновлення активності або, навпаки, погіршення ситуації [1].

Доцільно в репрезентованій науковій розвідці надати рекомендації щодо підвищення ефективності використання людського капіталу у повоєнній відбудові України.

1. Робоча сила та зайнятість:

- **реінтеграція військових і внутрішньо переміщених осіб:** Одним із ключових аспектів повоєнної відбудови є забезпечення повернення військових та внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне життя країни. Це передбачає

реінтеграційні програми, підтримку у пошуку роботи та житла, а також психологічну та медичну допомогу;

– **створення нових робочих місць:** Повоєнна відбудова передбачає інфраструктурні проекти, реконструкцію міст та інших об'єктів, що створює можливості для збільшення зайнятості та розвитку підприємництва.

2. Освіта та навчання:

– **реформа освіти:** Підвищення якості освіти та доступу до неї є важливим елементом відбудови. Це може включати перегляд навчальних програм, розвиток нових методик та підвищення кваліфікації педагогів;

– **професійна підготовка та перекваліфікація:** Війна може привести до зміни потреб на ринку праці. Тому важливо надавати можливості для професійної підготовки та перекваліфікації людей, щоб вони могли знайти нові робочі місця у відновлюваній економіці.

3. Психологічна та соціальна підтримка:

– **травматичний досвід війни:** Багато людей, які пережили війну, можуть потребувати психологічної підтримки та терапії для подолання травм та стресу;

– **соціальна адаптація:** Повернення у цивільне життя після війни може бути складним для багатьох людей. Соціальна підтримка та реабілітаційні програми допомагають їм інтегруватися у суспільство та знаходити нові можливості для самореалізації.

4. Культурна та історична спадщина: відновлення культурних об'єктів:

Важливо відновити та зберегти культурну спадщину країни, яка може бути пошкоджена або зруйнована під час війни. Це включає відновлення пам'ятників архітектури, музеїв, храмів та інших історичних об'єктів.

Отже, людський фактор відіграє критичну роль у повоєнній відбудові України, оскільки успішна реінтеграція та підтримка населення, освіта та підвищення кваліфікації, а також збереження культурної спадщини є ключовими для стабільного та сталого розвитку країни після війни. Соціальні й культурні чинники відіграють ключову роль у формуванні економічного середовища, створюючи умови для розвитку людського капіталу, підтримки інновацій та стимулювання підприємництва, що є важливими факторами економічного зростання та процвітання країни.

Список використаних джерел:

1. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
2. Ponomarenko, N., Polyansky, P., Shkurat, I., Romanenko, M., & Tolochko, S. (2022). Quality management of higher education for increasing the competitiveness of labour resources. *International Journal for Quality Research*, 16 (3), 817–830.
3. Tolochko, S. Bordiug, N., & Knysh, I. (2020). Transversal competencies of innovative entrepreneurship professionals in lifelong education. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6 (3), 156–165.